

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ГУМАНИТАРЛЫҚ
ТЕХНИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Кеңестік Қазақстанның тарихи бастаулары.
Қазақтандыру қиыншылықтары**

Тексерген: Шекербеков Қ.

Орындаған: Қартбаева Ж.Қ

301-18топ

Қазақстандағы Азамат соғысының ошақтары

- **Чехословак корпусының бүлігі – 1918 ж. мамыр. (Петропавл, Ақмола, Қостанай, Семей);**
- **Атаман Дутов казактары (Орынбор жері) – Қазақстанды Ресейден бөліп тастады;**
- **Жетісу казактары**
- **Сібірден адмирал Колчак екі бағытта – Ресейге және Жетісуға (атаман Анненков) шабуылдады;**
- **Иран жерінен ағылшындар қаупі;**
- **Алашорда үкіметі Дутовпен кейін Колчакпен келісімге келді.**

Қазақстандағы Азамат соғысының ошақтары

“Әскери коммунизм” саясаты

- 1. Азық – түлік салғырты енгізілді.**
- 2. Жеке саудаға тыйым салынды.**

- 3. Азық – түлік теңгерме ұстанымы бойынша бөлінді.**
- 4. Ірі, орта және ұсақ өнеркәсіптер мемлекет меншігіне көшірілді.**
- 5. Жалпыға бірдей еңбек міндеттілігі енгізілді.**
- 6. Басқару ісі орталықтандырылды.**
- 7. Коммуналдық жол – қатынасы қызметі (услуга) тегін болды.**

Қазақ зиялылары. ХІХ ғ. басы.

Ақпан төңкерісі

- 1917 жылғы 27 ақпанда (12 наурыз) Ресей империясында патша үкіметін құлатып, елде буржуазиялық-демократиялық республика орнатқан төңкеріс.
- Ақпан төңкерісінің жеңісі саяси жүйенің жоғарғы сатысы — республикалық құрылысқа көшуге жағдай туғызумен қатар отаршыл жүйенің күш-қуатын әлсіретуге де мүмкіндік берді.

Кеңестер билігі

- **Жетісу, Сырдария, Торғай, Бөкей Ордасы, Ақтөбе жерінде қалды.**
- **Шығыс және Ақтөбе майданы құрылды;**
- **1918 ж. 29 мамыр Әскери мобилизация;**
- **Қызыл әскер бөлімдерін құру жүрді (Бөкей Ордасы, Жетісу, Семей т.б.);**
- **Ә. Жангелдин экспедициясы (Маңғыстау-Шалқар).**

Кеңестік күштердің қолбасшылары:

- **М.В.Фрунзе;**
- **М.Тухачевский;**

- **В.И.Чапаев;**
- **Ә. Жанкелдин;**
- **А.Иманов;**
- **Д.Фурманов;**
- **П.Кобозев;**
- **Б. Жәнекешов**

“Алашорда” кімнің жағында болды?

1. “Алаш” автономиясын құру әрекеттері;
2. Кеңестерге қарсы тұрды;
3. Дутовпен келісімге келді;
4. Сібір автономиясымен , кейін Сібір Директориясымен (Колчак) келісімге келді;
5. Алашорда қарулы күштерін құруға кірісті;
6. Сібір үкіметінің Алашорданы мойындамауы;
7. Кеңестермен 1919 (Ә.Жангелдинмен) кездесіп, келісімге келді.
8. Кеңестер жағына шығып, олардың билігін мойындады.

Нәтижелері:

- 1919 ж. Шығыс майданда Колчак әскері жеңілді;
 - 1920 ж. Жетісу майданы жойылды.
-
- Экономика мен халық шаруашылығы құлдырады;
 - Демографиялық жағдай (8 млн. адам қаза тапты);
 - 1921-22 жж. ашаршылық
 - Халыққа ақтар тарапынан көрсетілген зорлық күшейді, нәтижесінде халық Кеңестер билігіне бет бұрды

- **1919 жылы 10 шілдеде РСФСР Халық Комиссарлар кеңесі «Қырғыз (қазақ) өлкесін басқару жөніндегі революциялық комитет құру туралы» декрет қабылдады. (Кирревком)**

- **Казревком міндеттері:**

- 1. Контрреволюция мен интервенцияға қарсы күресу.**
- 2. Өлкеде мемлекеттік, шаруашылық, мәдени құрылыс орнату.**
- 3. Өлке Кеңестерінің құрылтай съезін әзірлеу.**

- **1920 жылы 9 наурызда Алашорданы тарату туралы Казревком шешімі қабылданды.**

- **Казревком мәдени құрылыста біршама жұмыстар атқарды:**

- **«Ұшқын» газетін шығарды.**

- **Қалаларда мұғалімдер даярлайтын мектептер жұмыс істеді.**

- **Қазақ жерлерін біріктіру жөнінде жұмыстар атқарды.**

А. Байтұрсынов қазақ зиялыларымен бірге.

- **1920 жылы 26 тамызда «Қырғыз (қазақ) Автономиялы Кеңестік Социалистік республикасын құру туралы» декрет жарияланды .**
- **Орынбор қаласы – астана (1920 – 1924 жж.).**
- **Территориясы – Семей, Ақмола, Торғай, Орал облыстары, Манғышлақ уезі, Красноводск уезінің бір бөлігі, Астрахань губерниясының бір бөлігі.**
- **Жетісу мен Сырдария облыстары Түркістан Автономиялы Кеңестік Социалистік республикасының құрамына енгізілген болатын (1918 ж). Халқы – 5 млн.-ға жуық адам.**
- **1920 жылы 4 қазанда Орынбор қаласында Қазақ АКСР Кеңестерінің съезі өтті.**
- **Мұнда жоғарғы өкімет органдары сайланды: Қазақ АКСР Орталық Атқару Комитетінің төрағасы С. Мендешев, Халық Комиссарлар Кеңесінің төрағасы В. А. Радус – Зенькович болды.**
- **Съезде «Қазақ АКСР еңбекшілері құқықтарының декларациясы» қабылданды.**

Жаңа өкіметтің шаралары

- 1. 1921-22 жж. аштық салдарларымен күрес;**
- 2. Жер-су реформаларын жүзеге асыру;**

- 3. Қазақ жерлерін біріктіріп, территориясын айқындау;**
- 4. Жаңа экономикалық саясат;**
- 5. Саяси насихаттар жүргізу және “ескілікпен” күрес;**
- 6. Сауатсыздықпен күрес**

Жаңа экономикалық саясат. 1921 ж. БКП (Б) X съезі

- Салғыртты салықпен ауыстыру;
- Сауда еркіндігі;
- Жерді және ұсақ кәсіпорындарды жалға, ал ірі кәсіпорындарды концессияға беру;
- Еңбек міндеткерлігінің жалдамалы жұмыспен ауыстырылуы

Нәтижесінде:

- Егіс көлемі ұлғайды;
- Мал шаруашылығы қарқынды дамыды;
- Өнеркәсіп орындары көбейді;
- Жәрмеңкелеік сауда қалпына келтірілді;
- Кооперативтік шаруашылықтар құрылды

1921-22 жж. аштық және оның зардаптарымен күрес

Себептері:

- қуаңшылық;
- Азық-түлік салғырты;
- Ашығушылар саны 1921 ж. 1,5 млн.,
- 1922 ж. 2,3 млн. адамға жетті;

Салдарларын жою:

- Егін шықпаған аудандарға тегін дән беру;
- “Нақты ет салығы туралы” Декрет;
- Ауылшаруашылық машиналарын алуға қаржы бөлу;
- Мал сатып алуға ақша беру;
- Түркістан өлкесінің көмегі;
- Балалар үйлері мен балалар баспаналарын ұйымдастыру;
- Арал балықшыларының Еділ бойына 14 вагон балық жіберуі

Жер-су реформалары

- *Жер мәселесіндегі патша үкіметінің отаршылдық саясатының зардаптарын жою.*
- *1921 ж. сәуір. бұрынғы Сібір және Орал казак әскерлеріне берілген жерді қазақтарға қайтару туралы декретү*
- *Ертіс өңірінен 177 мың десятина жер қайтарылды. Оралдың сол жағалауынан 208 мың десятина жер қазақтарға берілді.*
- *1921 жылы Жетісуда жер – су реформасы жүргізілді. Нәтижесінде қазақ, қырғыз, ұйғыр еңбекшілеріне 460 мың десятина жер қайтарылды.*
- *Сонымен бірге Жетісу мен Оңтүстік Қазақстанның қазақ және орыс халқына жер беру үшін көлемі 1 млн. десятинадан астам жер қоры құрылды.*
- *1921-1922 жылдары аграрлық қайта құрулар нәтижесінде 300 мың адам Қытайдан Қазақстанға оралды.*

Қазақ жерлерін біріктіру

Территориялық таластар:

- Сібір жеріндегі облыстар (Ақмола, Семей).
- 5 рет талқыланып, қазақ зиялылары В.И.Ленинмен кездесіп дәлелдеп шықты;
- Орынбор территориясы (Ресей құрамы) – 1924 ж. дейін;
- Закаспий және Кавказға қараған жерлер (Маңғыстау территориясы);
- Сырдария және Жетісу облыстары (Түркістан АКСРі);

ҚазАКСР құрамына енгізілген аймақтар:

- Семей облысы – Павлодар, Семей, Өскемен, Зайсан, Қарқаралы уездері.
- Ақмола облысы – Атбасар, Ақмола, Көкшетау, Петропавл, уездері және Омбы уезінің бір бөлігі.
- Торғай облысы – Қостанай, Ақтөбе, Ырғыз, Торғай уездері.
- Орал облысы – Орал, Ілбішін, Темір, Атырау уездері, Маңғыстау уезі.
- Закаспий облысы – Красноводск уезінен 4,5 Адай облыстары. Астрахань облысының бір бөлігі.
- Бөкей ордасы және Каспий теңізі жағасындағы болыстар.

Ал 1924 жылы Орта Азияны межелеуден соң:

- Сырдария облысының Қазалы, Ақмешіт (Қызылорда), Түркістан, Шымкент уездері;
- Әулиеата уезінің көп бөлігі;
- Ташкент, Мырзашөл уезіндерінің бір бөлігі,
- Жетісу облысының Алматы, Жаркент, Лепсі, Қапал (Талдықорған) уездері Қазақстанға қаралды.

- **1928 жылы республикада жаңадан аудандастыру жүзеге асырылды. Республика 5 буынды – ауыл, село, болыс, уезд, округ, орталық басқару жүйесіне көшірілді. Республика 1 автономиялы облысқа, 13 округ, 192 ауданға бөлінді.**
- **Жаңадан аудандастырудың маңызы:**
 1. Кеңес аппаратының халық бұқарасына жақындай түсуіне, халықты кеңестік құрылысқа тартуға көмектесті.
 2. Ұлтшылдық егестерді тоқтатты.
 3. Рулық ауылдарды жойып, шаруашылық – территориялық Кеңестер құру қажеттігін көрсетті.
- **1929 жылы Қазақ АКСР – ының астанасы Қызылордадан Алматы қаласына көшірілді.**

Жаңа саяси өзгерістер

- РСДЖП енді БКП (б) – Бүкілресейлік Коммунистік партиясы деп аталды;
- Қазақстанда партия мүшелерінің санын көбейту;
- Бүкілресейлік Коммунистік Жастар Одағы (комсомол) мүшелерін көбейту (Ғ.Мұратбаев, М.Төлегенов, Қ.Тәштитов т.б.);
- Кәсподақтар құрылды;
- Әйелдер қозғалысы (Н.Құлжанова, А.Оразбаева, Ш.Иманбаева, С.Есова);
- Қызыл отаулар ұйымдастыру;
- Кенестендіру мен сауаттандыру

Мәдени құрылыстың міндеттері

- Сауат ашу және саяси білім тарату шараларын жүзеге асыру;
- Қазақстандағы оқу-ағарту мекемелерін бір жүйеге келтіру, оқытуды бірыңғай оқу бағдарламасымен жүргізу. Қазақстанда орта арнаулы және жоғары білім жүйесін құру;
- өлкеде өнердің жаңа түрлерін — музыка, театр, кино, бейнелеу өнерін, т. б. қалыптастыру;
- Қазақстанда ғылымды дамыту үшін ғылыми мекемелер жүйесін құру;
- жергілікті халықтың қоғамдық және жеке өмірдегі рулық және діни наным-сенімдерін жойып, кеңес адамының жаңа өмір салтын енгізу;
- социалистік қоғам құру міндеттерін шешу үшін ұлттық кадрларды даярлау;
- Адамзаттың мәдени құрылысына тартуға мәжбүр болды.

● Осылайша

● Қазақ жерлерінде Кеңестік құрылыс орнығып, бұқара еңбекшілер мүддесін қорғайтын саясат жүзеге асырыла бастады.

● Ұлттық кадрлар жетіспегендіктен орталықтан мамандар жіберілді;

● Бірақ, оны жүзеге асырушылар көп ретте өлкенің ұлттық, шаруашылық, әлеуметтік, мәдени ерекшеліктерін түсіне алмады;

● Нәтижесінде “Асыра сілтеу” саясаты орныға бастады.